

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ ЧОННУҢ ШЫНЧЫ ОГЛУ

Коммунисттик партиянык болгаш Совет күрүненик шыла-
радагы амырларчы, Сергей
Миронович Кировтун (1886—
1934) амырларчы оруу пар-
тияга болгаш чоңа кызматтар
чек бердининикин улегери
болуп турар. Ленинчи партия-
нык херээ дээр демиселге ол
амырларчынын үжөн чылдары
чылдарында-на революсчу
апарган болгаш 1905 чылда
Томскинчи амырчы чоңуу
революсчу демиселге кир-
жи, оң удурутчуларын
бирээни болу берген. Октябрь
муруну чылдарында С. М.
Киров чакыт типографиялар-
ны тургузуп, партияга бөлүк-
терин быжыктап, социалисттик
революция дээр демиселге
шаала, пропаганда амырчы
чорууп турган. Советтерин
II Бүтү-Амал сьездинин
делегаты болуп, Петроград
хоорайга болуп эркен. Октя-
брынк чексикти тура ха-
лымшынын киржикчи болган.
Партияны удурутчу-
нуу органикалык талантчы-
биле чексеген, массаларын
дайынчы болгаш күш-амырчы
мадырлыг чоруктарга баш-
тап шылаар С. М. Кировка Ок-
тябрь революциянын соонда
оң харымсалгалы даалталары
партия бузуп турган. Кавказ
республикаларын амырчы
ажылчы чоңу ону Кавказка
Совет эрге-чагырганы тургуза-
ры дээр, улустарын акм-дун-
ма найралын быжыкталары
дээр быжык турштут демисел-
де кылдыр ону билерлер.
Хамааты дайынчы чылдары-
нда С. М. Киров — Астра-
ханьнык мадырлыг камгала-
рынын удурутчуу. 1921 чыл-
дан 1925 чылга чедир Азербай-
джанын Компартиянын
ТК-инин секретары С. М.
Киров ол республиканын
нефть үстүрүн катал тургу-

зар талазы-биле хей амырлар-
ны кылган. Амырларын
сөөлгү төс чылдарында С. М.
Киров Ленинградтын партия
организациянын удурутуп кел-
ген. Нева хемде ол хоорайны
чуртту индустриализаа-
рынын кол кужу кылдыр хөгжү-
ткен оң адм-биле холбашкан.
С. М. Кировтун инициативаы
болгаш энергияы Соңу-ба-
рыны чүктө крайнык социали-
стик хөгжүдүзүн ботандыра-
рынга улут рольга ойнаан.
Сергей Миронович Киров В. И.
Ленинни эки билер болгаш
оң илеткелдерин амырлаан,
оң-биле бесдалашкан, болу-
нуу илеткелдерин болгаш ра-
порттарын олче чорууп, оң
даалгаларын күчүсиди чоран.
С. М. Киров марксизм-ле-
нинчи идеаларын чабыш-

тыг пропагандиз болуп чо-
ран. Дайынчы, трибуны, чаа
инициатива тургузукчуу,
пиччы Ленинчи С. М. Киро-
вту чирчылдыг амырларчы
совет инитиалдык төөгүзүге
ханы ишти арттырган. Ычан-
ган С. М. Кировтун адм чоңу-
нуу угаанында болгаш чүрүн-
де мөңгөзү-биле аркан. Оң
Нева хемде байжым-бейжиче
чоңуу үзүктөлбөс шуужуп ту-
рарында-даа журуу мында.
Ычангы бо хүнерде — шыла-
гангай Ленинчи-болшешки-
терин эрес-дидим дайынчы-
мын юбилейини муруну ча-
ла мыйдар дыка хей уаус
барып турар.

ЧУРУКТА: С. М. Ки-
ров; оң байжым-бейжиче.
СЭТА-нын фотохроникасы.

ДЕЛЕГЕЙНИН ТЕАТР ХУНУНГЕ

Совет чогаалчы Чингиз Айтматовтун адм
Болгарияда билдингир. «Хуниң дурту
чүс чыл ажыг» деп оң романын мында
сонуургал уаут. Чурттуң кол шии театрла-
рынын бирээни «Софияда» бо номга үй-

дезияан шини режиссер Вили Цанков
тургускай. ЧУРУКТА: шини уауту, Едигейниң
ролонда (төүндө) актер Г. Миланович,
В. СОБОЛЕВИЧ фотоу.

СЦЕНАНЫҢ ХАМААТЫ ТУРУЖУ

Нитилелдин амырларын
да болуп турар болушкун-
нарта дайынчы болурунче
бодунуң эш-өөрүн Ленинград-
тын А. С. Пушкин аттыг ака-
демиктиг шии театрынын кол
режиссеру, СССР-ниң улустун
артизи Игорь Горбачев пар-
тиянык XXVII сьездинин
инициативасын кыйгырган. Эске
публицисттик шилерге немей
О. Переклещенко «Судту не-
геп тур мен!» деп шини
театрын репертуарына ол
кирген. — Сьездинин уг-шыл,
салган сорулгалары болгаш
шичтирлер уран чүүл мас-
терлерин чалгыналдырыпкан
— деп, Игорь Олегович чутаа-

лап турар. — Нитилелди эле
тургузар, чоңуң калдык мөзү-
шынчы дээр, демиселге театр
хамааты турушту ээлээр ужу-
луг. Көрүкчү-биле чутаа шы-
чы, ажык болуу дээр, чепсе-
тер дугайында сценалар диди-
м, чайгылыш чок чутаалар,
чуртталганың бүтү нарны та-
лааларын көргүзери чутула. Ын-
чангыш бис бо шини шилер
алган бис. Демисел доозу-
баан, тилемде албан болур
деп быжык бүүрүл-биле кө-
рүкчү театрда үнери күзөп
турар бис. Партиянык Про-
грамманың айттыгын кы-
жыктыр кыжындарың күчү-

луг фактор социал оптимизм
ол болур.
Шинилерни дириг мадыр-
лары-биле ужуражып тургаш,
сцена мастерлерин үежилери-
ни ову-хепирин тургузуп ту-
рар. Режиссер-биле интервью
Череповиче гострольдур мур-
нунда алданын. Пушкинчилер
терези хоорайнын, Сибирь-
ниң болгаш Россиянык кара
хөрүнүг эвес зоналынк хоо-
райларын дыка хей бүү-
рүлге коллективтерин-биле сы-
рай харыскалы.

О. СЕРДОБОЛЬНЫЙ,
СЭТА-нын корр.
Ленинград.

АБТ-ШАРЫ МУНУП АЛГАШ

Дөрөн чылдарда чоңуң
уран чүүлүн болгаш бот-
тотуунуң чогаалыгын
хөгжүдүзүн дугайы ол
үнерин солунарында, хоочун
артистерин сактышынына
рында билл ап турар бис.
Ычангы артистер абт-шары,
бис мунуп алгаш, Тываның эң
ырак булуңтарында чедип,
амырлардын чаа чүүлдерин,
нам-чактың сорулгаларын
чоңа сурталлап турган. Ке-
дээниң чоңу артистерин оюн-
көргүзүлери хөлчөк сонуур-
лап турган.

Дайын чылдарында агиткер-

гүзүлери, агитпоходтарын
организастап турган. Берге
үеде калдыр-касар оруктарга
торулбайн, чоң-биле харылаан
артистер улам быжыктаан
турган. Олар оюн-көргүзүл-
еринде ангада, үнери байда-
лынк дугайында лекция-бесе-
даларын кылып турган.
Чаа салгалдык артистерин
ке, көрүкчүлери ол чымыш-
тыг ажил-шынты, фронттуу
концерттерин, агитбрига-
даларын дугайында чутаалап,
бизик бээрн хоочун арти-
стерден дилээр болза экп. Сө-
дүндө барып тыва театрын
төөгүзүң ол херек апар. Бо

гүзүлери, агитпоходтарын

талазы-биле Музуктарын ег-
бүс архив өскөлөргө өөр-
дигил. Чангыс-даа чурук,
документ, реншан, шии про-
грамманы, чарал, чалада
сөөлүндө барып ажи-төлгө-
даа соңу, эртем ажилдакчылары-
га-даа херек. Ол дээрге кул-
тура болгаш төөгү тураскал-
дарын камгалаарынын бир
хепир болур. Абт-шары мунуп
алгаш чоруп турган үеде чу-
руктар, солуга парламенттин
чүүлдер ам көчүп солун.

С. БАИР,
ТЛДЭШ-ниң культу-
ра секторунун эртем амыр-
чы.

АНГОЛА: ДЕМИСЕЛ УЛАМЧЫЛАВЫШААН

Муруну Африка Респуб-
ликада агресорларын
болгаш оларын чалчаларын
Ангола Улус Республиканын
Чепсиктиг күштеринин ашкан
тылелеринин он чыл оң
дедигеэригге чурт бөлсө-
ни турар. 1976 чылда, эн-

үктеринин дузаында даян-
каш, ангола улус революция-
нык дайынчыларын бодунуң
чегинде удуруткан. А уда-
лаада чоңуң хей кезинин
дедиктезине даянч турар
МПЛА — Күш-ажыл партияны
революциянык дайынчыларын

бодунуң черинде удурут
ойлаш, республикага соци-
ализм тургузары бирги черге-
ни соругузы болуру айт-
кан.

Социалисттик уламышкы-
нык оруууга улусчу Ангола
колониал чоранында чымч
калган чорукту узуткаар бол-
гаш бүүрүл национал экономи-
каны тургузарычче уламыш
эзөө хей депшилелди чутаа
чуртталгаларын боттанды-
ган. «Черин ону болзаа-
зын турар кижилерге бээр»
деп принцип чер болганда бот-
танды. Минералдык кулаары-
лар оң шиледе делегей
ужу-дузаың алмаз болгаш
нефть-биле байлак чөлдөр
күрүңнө өңүзү апарган. Банк
болгаш кредит-сак-хөө систе-
мазы, далай болгаш агаар
транспорт, заводдарын бол-
гаш фабрикаларын, ЧЭС бол-
гаш ГЭС-терин хей кезин на-
цисализастаттыган.

Түңгөлдөр калдыгы «Диа-
мант», «Галф ойл», «Тексако»,
«Тоталь» мыншак күчүлүг
молдосун бүүрүлгө чөлдө-
ри кымы удуруткан, бо хүн-
де күрөстөр экономиканы
кол азыры — ажилың бөл-
лактар кымышкынн бүрүл-
гө контролдул турар. Ан-
голын кирип алыр орула-
зын 92 кузун ол халдырып
туур. Чурт бир чылда бир
миллион карат алмазды да-
каш удурутуп турар. 1978 чыл-
да үш миллион тоина турга-
рында 1984 чылда 10,5 мил-
лион тоина чедир өскөн нефть

бүүрүлгөзүн 1988 чылда 18
миллион тоина чедир план-
наттыгын турар.

Уаусу Ангола социал бол-
гаш культура тургузушкун-
унаа улут чедикшилерин
чедип алган. Бир эвес шаала
колониал чоранында плантат-
лар болгаш чер элери ботта-
рынын кара кештиг чартык
кулдарын, чартык ажилчыла-
рын камчылап тургаш 14-16
шак шиледе оорганда хөлдү-
рүлүрбей ажилдап турган
болза, бо хүнерде эконом-
иканың бүтү амырларында
ажыл иделээниң уламыш-
лашкыны чүтө 44 шак. Аф-
риканарын көрбөй чоранын
медицина халдырылаан ла-
лас. Бижик билбес чорукту
узуткаарынын херезинге не-
дикшилерин дээр Ангола
ЮНЕСКО-нуң Н. К. Крупская
аттыг шааланы алган.

Муруну Африка Респуб-
ликада «чөвүлчүлериң» уду-
ртлазы-биле, ол мыншак
ла республикада доктаамал
шеригер офицерлерин ко-
мадылаан-биле хөлдөш,
Унтаның дээрбечилери Анго-
лада байлаан салдарын
туур фактор болу берген.
1981-1985 чылдарда Му-
руну Африка Респуб-
ликада дегемериче дөт муң хире
катеп халлап кирген, ангола
хоорайларын 168 уаза бол-
лап, агаардан 230, курат
черге 74 болгаш далайга дөт
уаза десаттылар октаан. Оң
түңгөлдө муң-муң тайбид

чуртталгалар өлүм-чидимге та-
аржып, он-он муң ангола-
лар бажың-балгат чок артка
болгаш дескен кижилер лагерь-
леринге чурттар ужурага та-
варышкан. Муруну Африка Рес-
публикада чепсиктиг халда-
лыгынын болгаш дээрбечил-
ерин экономиктиг дегемериче
зылаан нити когарал II мил-
лион дөдөлар болуп турар.
Камгалап чаргалалың, рас-
стерин агрессч үлгөдешки-
кынын ойтур шааларына
АУР-нуң бюджетинин барык
чартык кезин карыгдатыпкан
турар.

АКШ-тың империалисттерин
ин болгаш Муруну Африка
Республиканын расстеринин
ажымы-биле деткип турары
Унтаның контрреволюсчү бө-
лүгүн улусту эрге-чагырга
айымалын барылаалат кө-
гөш коотка чаа Луандага бо-
луп эркен МПЛА-Күш-
ажыл партиянык II сьезде-
ла ол террор дээрбечилерин
чыла шааларын амгы үе-
де ангола улустун мурунда
кол соругда болур деп кар-
лаан. Партиянык өске бир
доктаамал сакты салыр чү-
лү — экономиктиг байдалы
экижидер, ажи-чөм бараан-
нарынын айтырын шичтир-
лээр болур.

С. КУЛИК,
СЭТА-нын политиктиг та-
йыбырларчы.
ЧУРУКТА: Луанда хоора-
нын рыногуна.
АДН-СЭТА-нык фотоу.

ДЭЭР КЕЗЭЭДЕ АРЫГ ТУРЗУН

Совет школачы Катя Лычевага американнар байыр чедирип турар

НЬЮ-ЙОРК (СЭТА). Англия
болгаш орус чылдарда «Кирп
моорла, Катя» дээр сестерлик
транспарант-биле, «Тайбың,
найрал» дээр кыйгы салымш-
кынына-биле москвичи шко-
лачы Катя Лычевага америк
Чикаго хоорайнык школалары-
нын бирээнигге уткаан — бо
дээрге АКШ-та пий неделя
аян-чорук кымыш барган. Ка-
тиянык баштай доктааган чери
болган. Эртен чылын халакка
таварышкан мөчөөн бодунун
америк үе-чеге өңүтү Саман-
та Смиттен «тайбыңың эста-
фетаның» хүлүзү алгаш, Совет
Эвлинден Каттшыкан Штат-
тарга барган аалчыга башка-
лар болгаш өөреникчилер өзгө
байыр чедирип турган.
«Силерге ак-көк дээрн, чы-
ры хүнүң болгаш тайбынын
күзүр-дир мен» деп, чаа өнү-
күтеринге Катя харылаан.
Уруглар математика кичээлин
кады эрттирген, оң соонда
боттарын чурттарынын ду-
гайың бот-боттарына чутаа-
лап берип, сүй-белектер со-
лушканнар. Демиселдин бол-
гаш уурундалышкынын
Америкада калбак сургажаан
«Бис аажып эртен бис» деп
ырының аялгалыг чикагочу
школачылар «Тайбың чурт-
таар бис, келсе-келсе черле
тайбың чурттаар бис» деп
ырлашканнар. Москвалан Ка-
тиянык чедир берген саазын
көге-бугаларын чалгынына-
рында: «Эртен өңүтү, тай-
бич чурттаалы» деп синил
бизден сестерге ол ырынын
сестери дөмөй болган.

Тайбынның бичи «элчинин»
Чикагоун тергилекчин Гал-
рольд Вашингтон хүлүзү ал-
ган. Катиян аллары дээр
март 21-ни «Тайбынның тур-
гузукчулары — уругтарын
хүнү» кылдыр чарлаан тускай
уугада бизикти ол парлап
уудурган.

«Өзүп орап салгакчылар
тайбынның херээ дээр ботта-
рынын харымсалгазын, ол
дээр демисежиринин эргежөк
чутулазын медеп биллп тур-
ар — Москвадан аалчы-биле
бистин чуртувуска баштайгы
ужуражышкынынын утка-
нын ыччалдыр тодаралып бо-
лур. Уругларын бо кайгам-
чык эки аргымышкынын бот-
тотарын биллп алырын
моондактарын чалайларын
дузалаар, улустарын бышка-
лактарын ам-даа бары ха-
радактарын дид. Силерин чур-
тууларда боттарын үе-чеге-
жилерин чогуудуан барып би-
лдү алыр, оларын-биле өнү-
күткөй найралдажыр дээр
Совет Эвлинден барысаар
низ күзелин дугайың Кат-
я-биле ужуражышкынын
соонда чүс ажыг уруглар илер-
гейлээр» деп, Каттшыкан
Штаттарга Катияны чалаан —
«Уруглар тайбынның тургу-
зукчулары» дээр организация-
нын үндөлекчизин болгаш
күчүсчү директору Патриция
Монтандон телефон дамчы-
тыр интервьюзунга СЭТА-нын
корреспондентизинге чутаа-
лаан.

Чазык чаагай хүлүмүрүлүг
орус кыс уругун хей-хей мил-
лион америк телекөрүкчүлөр
ам билин телеэкранлар дик-
чытыр көрүп, биллп алыр ар-
галыг болган. Чикагога оон
аян-чорукун баштайгы хүнүң
солунарын, телевиденини,
радионуң болгаш информация
агентстволарын чүс чыгам
корреспондентилер чырыткан.

НЬЮ-ЙОРК (СЭТА). «Уруг-
лар тайбынның тургузукчула-
ры» дээр хей-нити организа-
циянык чалааның бугаар
Тайбың камгалаалың совет
комитетинин делегациянын
составына Каттшыкан Штат-

тарда чедер берген москвичи
школачы Катя Лычеваның Чи-
кагога чорушкуну америк
хей-нити ажилдакчы
Сьюэрт Мейстин өт-бүлөзүн-
ге аалап чорда улустар ара-
зынга тайбың, найрал бол-
гаш бичилиштин дугайында те-
мага сеткилдик ханызында
бесед-биле доозулган.

Планетаның бүтү кижилери
боттарын пазы-харында
хамаарыга чокка, бистин пла-
нетишкын кырында дээр ке-
зээде арыг артык дээр бот-
тарын хамаарышкан бүтү
чүүлдерин кылдыр ужурут-
ул, беседаның киржикчилери
чангыс аай бодал-оналды
болган.

Катя чүгө С. Мейстин өт-
бүлөзүнө күзетин аалты бол-
баан болуп турган. Чикагога
тергилекчи Галрольд Вашинг-
тон база ону өөрүшкү-хүндү-
кел-биле хүлүзү алган. Ол
хоорайнык школаларын бир-
ээнигге ол база чоран, аме-
рик чакыттары ону чымыш-
кыла хүлүзү алган. Хоорайнык
каш-да музейлеринге болгаш
солун көрүштүг өске-даа чер-
леринге ол чоран. Катя чо-
руттарда хоорайнык сестер-
теринин бирээнигге ховуун
орус ромашка чечен олурт-
кан.

Ам-даа чаа-чаа ужуражыш-
кынын Нью-Йоркка, Вашинг-
тонга, Хьюстонга болгаш Лос-
Анжелеске база болтулар.

«Аян-чорук чедикшинин
эртип тур. Совет школачы
американнар шүүт-ла мага-
дадып кайгатты. Чикагоун
бүтү солунары Катиян дуга-
йында шүүт-ла магадашкын-
биле бижинишкан, ону тай-
бынның элчин деп алдээр»
деп, «Уруглар тайбынның тур-
гузукчулары» дээр организа-
циянык координатору Вирджи-
ни Гаррисон СЭТА-нык кор-

респондентизин-биле беседаны-
га чутаалаан.

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-нык кор-
респондентин М. Князковтун
дамчыканы болза: «Уруглар
тайбынның тургузукчулары»
дээр хей-нити организацияны-
нык чалааны бугаар Тайбың
камгалаалың совет комитет-
тинин делегациянын составы-
на Каттшыкан Штаттарга
Катя Лычеваны өскөсө-биле
Нью-Йорк бугут чок ак-көк
дээр-биле болгаш хүнүң
чакыс карак чалчытыркатты
чымышты уткаан.

«Хүн Чедер бүтү кижилерге
шак-ла мычалдыр чырыткан
ландыр кезээде чырыткан ту-
рарын күзүр пийк мен. Моон
жүрүндө бистер шүүтүлүс
Чер кырынга тайбың дээр мо-
гат чок демисежир ужурут
бис» деп, аэропортка эртерге
парлап конференцияны-
га Катя чутаалаан.

Катя Лычеваның АКШ-ка
аян-чоруу — боттарын чур-
туине Саманта Смиттн аян-
чорук камгалагына совет уруг-
ларын харымы болуп турар
— деп, Патриция Монтандон
медеглээн. — Бистин бичи
аалчымыстың америк уруглар-
была ам-даа хей ужуражыш-
кыны болурун планнаан,
оларын тус бүрүзүн Чер кы-
рынга тайбынның канчаар ха-
ндыра чогуурун дугайында
айтырыга тураскааткан болур.
Ол буяның херекке чутула
рольду чүгө политиктер эвес,
харын уруглар база ойнаар
ужурут дээринге бүзүрдик
мен. Бистин чурттарымыстың
аразында харылаааларга сөөл-
гү үеде оваланып келген дош-
ту буза шааларына оларын
ужуражышкынына дуза-
лаар.

Аян-чорук чедикшинин эр-
тип турар, америк болгаш со-
вет улустарын аразына бил-
дикшини экижидеринге, бис-
тин планетавыска тайбынны
быжыкталарына оң бараан
болуру чизиник чок. Чер бис-
тин няты байжымшы-тыр,
ычанган адролуг өрттөн ке-
лп уеңик салгакчыларына
оң камгалап, хумгалаар хү-
лүзгөлгө бис» деп, П. Монтан-
дон түңгөлдө ошолан дедиге-
лээн.

Чуртка аян-чорукка Катиян
үдөп чоруп турар Сан-Фран-
циско чурттуг школачы Стар
Розунун арындаа хүлүмүрүт

УГААДЫГ

Ужук сөөртү албас кысты
Кадай кылдыр албайн көр
Улазынын шөс тырмакш,
Калган арам чагаан чүе.
Хөйүн көргөн күжүр арам
Хөдүн кайын казар айк.
Ине сымтаан кысты көргөш,
Иштин-хөдүн уурай-дыр.
Аммырал ужукут деп,
Арам чиге сөгсөзүн бод,
Ине биле улазынын
Иши холдар чагаан боор.
М. ДОРЖУ.

СЕТКИЛДИН ЫРЫ

Алдан харны ажа дүжүт,
Акый берген назымында,
Аалым сүт амаай каапкан,
Аалаймын сактып көз мөн.
Оглу өскөш, тайга кезип,
Одаг ээлеп, аялган чорда,
Сүзүктүгө өрөмчөйжө,
Сөзүн чакып, аам йөрөз.
Туду диген, дае, хүдүс
Дөспөс чүрөс саргып чорур.
Ынак арам сөткүмүнүн
Ырызы бооп чурттамына.
М. МОНГУШ.

ХӨЛЧҮН КАРАМ (КОЖАМЫ АЯНЫ БИЛЕ)

Арга-даштын ортузунда
Аккыр халдык өзү турар.
Арбын чоңум аразында
Алай карам база-ла бар.
Хөлбөң тайга ортузунда
Хөйүн көргөн күжүр арам
Хөдүн кайын казар айк.
Хөйүн, чоңун аразында
Хөлчүң карам база-ла бар.
Түмөн сымлаң аразында
Түдүнүң чырык шолбаны бар.
Түрдүң чоңум аразында
Түдүкө кирер уруг-ла бар.
Көккүр дээринд өрттөсөң
Хөрөң өтүт алдан хүнүм.
Хөрөң-чүрөң мөңгө эзэн
Хөгүт, чакыч алай карам.
Н. ОНДАР.

ИЕНИН ЧААГАЙ САЛЫМЫ

Мен...
А. КОКОРИН, СССР-нин
Уран чуруга академиясынын
корреспондент - ж. ж. г. у. у.
РСФСР-нин улустуң чурукчу.
«Надя Рушванн кайгам-
чык таланты чүлө уруулар
чогаалдыгында эвес, бистич
бүтү кулутурамыста ховар бо-
лушукчу-дур».
О. ВЕРЕСКИЙ, СССР-нин
Уран чуруга академиясынын
корреспондент - ж. ж. г. у. у.
РСФСР-нин улустуң чурукчу.
«16 харлык бичин уруг ай-
гы-аңгы үсөлдө чурттал бо-
роан улустуң аажы-чаңы, ха-
рактерин калып кылды көчүт-
чүлө билер турган чорор? Си-
дэрге кажым-даа харымыз
тылмыбас тылмыч-тыр».
Академик Д. ЛИХАЧЕВ.
«Пружика биле Надя Рушва-
н — үнелг шуткумал-дыр. Ону
камап-ла көрүңер».
Макс ДАХИЯ, чогаалчы.
«Хайра чок каржы алуу
ча-ла чаштып орган чекес ыш-
каш талантыны — Москваның
госспилди бичи шоколадын
аммыралдан чарып катди.
Иде, ам гениалдыг деп устел-
ди амаа бээрдене корткан
мөңгө чок».
В. ВАГАНИН, СССР-нин
Уран чуруга академиясынын
чигине кижигү.
«Бо уруг шынап-ла гениал-
дыг дээрди оң баштайгы чу-
руктарында-ла кестү бээр.
Оң карамжы чакыч чок,
сөткүл бөл, көрүкчү мерген».
И. АНДРОНИКОВ, чо-
гаалчы.
Б. Полевый биле Л. Кас-
сий биле чурукчууң талан-
тың өң баштай ажиткал,
бөрөп казынар. Чырыш кыл-
дыр чакыч каапкан, кижиле-
ниң сөткүл-сактыгыга балал-
бас чараш чырык иети ар-
тырды каан талантымыз уруг
дугайында эвезш эвес шүлүк-
төр, чечен чутгаалар болгаш
түсүлүр бажынттген.
Чурула бажынт-биле чү-
дүлө билбес кижиге талантың
уругуң шия тиркэн
дүрүлгөндөн дийр өвүр ки-
чирин көөрү берге-ле минаа.
А уран чуруга сеткил билер
кижиге оң илбиги шы-
гылар, шынап-ла, кайгамчык
диги, тускый түнүг болгаш
аитылыг. Ол уруг көрүрү-
гө оң кедил-ле чыл чурттай-
ла, ол муң ажит чуруктары ар-
тырды каан. Оң чуруктары-
ны дегелегенин көргөн улу-
туң кайгы, магаданын ите-
ркен ооруткалар «Канди-
да не төрөн иргиз» дээн сөс-
төр эвезш эвес. Надияң чу-
руктары — чоңунд хайраалыг
өңүзү — ам-даа хөй чыдыр-
ла кижилер сеткилге таа-
лалды шынаар.
Кавказ булувары, Москва-
нын өскө-даа чаагайдыг ту-
туңган чогаан кудумчулары-
нда ышкыш, белик-белди дил-
дар хаажылаан кудумчууң
ол-Со таланында чакыс ай
туутуңган беш-беш кыт бэ-
жынар чогаан сөсрелкте
диги берген тургулар.
Көжээлдегиле дилалар тале-
гезиле салдайларын чакы-
калы кижилер кыргын-авайтар
база-ла эөлөкөн. Аткышка
чыйганга, ол-бо ыштар ар-
агында майнашкылаан уруулар
нын каракташышаан, кайлар
оңум чутгаалыгын орган.
Олар, бажындагы бүтү-
лоочу чурттакчылары ышкыш,
гды бажында кымнар чурт-
тап турарын, оларнын уруула-
ры чекел, чүчү ажиллап ту-
рарларыл база ында кижиге
бүрүзүң аажы-чаңы кандыгал
дээрди дооза-ла бирден бир-
рө чок билерлер.
— Көрөм, Татьяна Федо-
ровна, Натанашын балкунуа
анык уруулар кестүгүлө
кап турар, ажалдар келген
ирги бө? — деп, ууун санай-
ла олурган кайларын бир-
лээн холууда аргы олурган
чегени уламчалышаан, ай-
тыгын.
— Хүдүс ынаар анык оол-
дар, кыстар хөй-ле аппарату-
ру дажыптал турбалык. Со-
чуртада чүчү канчал турар
ын айтканыма, киле тир-
тир бис дийр корду. Киле
уузу боор ийин оң — деп,
бирги кайта чурттал турчо
Татьяна Федоровна кайта
төйлөбүрүш, уламчалаан, —
Натанаша бир-даа хүн аалды
кылбайн бар эвес. Чакынан
айткан-даа болза, чалгаары
чок чок кийин боор. Хары-
даа канчал чегитиги турар ки-
жи минаа күжүр. Болуңуң
кымы турар ажалы база бар,
оң калдында оон-моон үтс
чөрдө үлөүс.
— Хары аан. Бистич Со
бажыныкка кымнары кел-
бес дээр сен. Чурукчулар, чо-
гаалчылар, журналистер, сту-
денттер, школатар дээр.
Суралгы бажында чурттал
турар улус-тур бис ийин, Та-
ня.
— Шынап-ла, бо бажың «а-
нык таланты кижиге сазында
агы блокнотка кыргыш алган
адренин топтап көргөш: «Ка-
кыл булуварың 9 дугаар ба-
жыны бо бө?» деп айткыр
болза-ла, ол Натанаша келген

Билэй — деп, Надияң ар-
текшэй жый Олег Сафаралин
тайылдырлаан.
Шынап-ла, Надияң музей-
бачыны албан шутуму-бачы
аурум суугар тургустуну-
даа болза, оң авазы чурттал
ооар бажынын урууң бүт-
тү-ла музей кылдыр деген
алган. Ийн өрөз бажынын
агаа бүрүшүе Надияң бол-
гаш оң авазынын чурган чу-
руктарын, оң ала-мези, эй-
өрү-биле калы тирттырды
фото-чуруктарын хоолаш
кылган каан. Өрөз ортууна
улут стол кырында Надя ду-
гында улустуң агы-агы
чыларда бижилгези сак-
тышкынарын, дегелегиле
чын бижези дептерлер,
Надияң чурган чуруктарын
чыгган альбомнар, шафтарда
оң эдилеп чоран эт-сөви,
номчуп чоран номнары, эй-
өрүңүң чагаалары. Азыда
шөгөргин стол кырында На-
дияң сөөлү чурук чуруп ту-
рган альбом, оң чалында
чурук чуруктуура бөлөк-
кап карандаштар, флома-
стер болгаш бийрлер, Сак-
тыга, ол бүтүңү эзэн бичи
каа дашкар түпү сөгүс-
тү берген азы эштеринде ба-
ган ам доран чедип келер
ышкыш, чурукчуң херекеси
эзэн манай чыганыз.
Улустуң дилэ-биле урууң
капкар өзү, дортуң аажы
бөк дөсрелтенип келген
сактып чутгаалары баштайгы
үдө авазыга аар-ла турган.
Экритимес балыг сакыш-сет-
килде катан-катан алдар-
дылде сойгалаарга, берген
кайы хире дээр эгиттимес
кыдыргил кижиге билдирер.
Ынап-ла-да Надя дээрме ам
чүлө оң уруу эвес, оң уран
таланымыз бүтү чоңуң болуп,
чөңгө бараан болуп турар
болганда, ол чоңуң уруу.
Оң төрөтөн саргып куту-
да берген талантың кижиге
лөргөн сакыш-сеткил чө-
лөштөдир байылды, чө-
шылды угап, медереп бичи-
ринче кижилерин кыгыртып
турар дээрин не кижиге биле
берген. Урууң арттыр-
кап чуруктары камчы
ажаан, каалаган, оң талан-
тың кижиге сеткилдин дээр
хайрамы дээрин чорго-
р-с-биле менин, оларны со-
чуртадан кижилерге куталды-
биле тайылдырлап, куталал
бээр — иениң албан-хүлээ-
гези апарган.
Е. ТАНОВА.

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ КАЯ, КАЖАН, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

Хөгжүм-шии театры
Март 29-та — Погодин. «Көк каарган». Урууларга ший.
Эгелзери 12 шакта.
Март 30-де — А. Гельман. «Зингуля». Эгелзери 19 шакта.
Енисей» Культура бажыны
Март 29-та — Бал танымынын студиясынын кичээли. Эгел-
зери 10 шакта.
— Гесисинер училищенин доозукчулары-биле ужуражым-
ын. Эгелзери 15 шакта.
— «Собеседник» клубуң хуралы. Эгелзери 19 шакта.
Март 30-де — Бот-тыныгыр уран чүлө кижикчилериниң
концерти. Эгелзери 11 шакта.
— «Хозюшка» клубуң кичээли. Эгелзери 12 шакта.
— «Уениң уени» дискотека. Эгелзери 19 шакта.
— «Аммыралдан тураскалы» деп дегелег фестивалының
дугайында.
«Колос» Культура бажыны
Март 29-та — Аныктарын дыштанылга кечээш. Эгел-
зери 19 шакта.
Март 30-де — «Кечээки аялгалар» дискотека. Эгелзери 19
шакта.
Уран чүлө училищенин залы.
Март 29-та — урууларын ийити ырызынын концерти. Крас-
ноярск хоорайың «Анык чуректер», 12 шакта.
— Аныктарын дыштанылга кечээш. Эгелзери 19 шакта.
«Мөңгүлөк» аалымдар бажынынын залы.
Март 29-та — Красноярс хоорайың «Анык чуректер»
урууларын ийити ырызынын оң көргүзү. Эгелзери 16 шак-
та.
Март 30-де — Хоорайың бот-тыныгыр уран чүлө көрү-
лэди. ИХМ-ниң ажалдыкчыларынын концерти. Эгелзери 15
шакта.
— Нийтиник чегинилгези трестин коллективиниң кон-
церти. Эгелзери 16 шакта.
Круская агыг библиотеканың номчула залы
Март 29-та — «Чеге тайбыч дээр». Номнар доңчула.
Эгелзери 16 шакта.
Хоорайың харылаа чегиниң кымыл-булуңу
Март 29-та — Театр артист М. А. Рамазанова-биле ужу-
ражым кечээш. Эгелзери 18.30 шакта.
Март 30-де — Дыштанылга кечээш. Дискотека. Эгелзери
19 шакта.
«Тыва туду» трестин клубу.
Март 29-та — «Енисей» Культура бажынынын бот-тыны-
гыр уран чүлөүң концерти. Эгелзери 17.30 шакта.
Март 30-де — Аныктарын дыштанылга кечээш. Эгел-
зери 19 шакта.
Топография клубу.
Март 29-та—Топографияны оочурун Р. И. Заворотная,
А. О. Донгак ораган алдар болдурун кечээ. Эгелзери 19
шакта.
Март 30-де — Аныктарга дискотека. Эгелзери 19.30 шак-
та.
Лаараныла фабрикасынын клубу.
Март 29-30-де — Бот-тыныгыр уран чүлө көрүлэди:
Телевидение коллектив март 29-та 16 шакта;
Лаараныла фабрикасынын коллектив март 30-де 18
шакта.
«Туду кезектери» комбинаттың клубу.
Март 29-та — «Туду кезектери» комбинаттың коллектив-
ниң концерти. Эгелзери 17 шакта.
Пассажирлер АТБ-ниң клубу.
Март 29-та — Пассажирлер АТБ-ниң бот-тыныгыр уран
чүлө коллективиниң концерти. Эгелзери 19 шакта.
Март 30-де — Чакыч бал. Эгелзери 18 шакта.
«Тыва суг туду» трестин автобазаның клубу
Март 29-та — Тыва электр четкилери коллективниң кон-
церти. Эгелзери 15 шакта.
Бүлөлөк залы.
Март 29-30-де — Аныктарын дыштанылга кечээш. Эгел-
зери 19 шакта.
Көдө ажил-агыг техникумуң залы.
Март 29-та — Спорт кечээш. Эгелзери 19 шакта.
Март 30-де — «Улустуң чогаалдыгы» темага беседа. Эгел-
зери 19 шакта.
Автоорук техникумуң залы.
Март 29-та — Волейболга бирги чөдөш маргылдаа. Эгел-
зери 16 шакта.
— Дискотека. Эгелзери 19 шакта.
Март 30-де — Общественниң клубуна «Хозюшка» клуб-
туң кижикчилериниң конкурсу. Эгелзери 19 шакта.
ДЫШТАНЫР ХҮН ШАВЫ.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАРТ 28-ТЕ БЫРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН	ИЙГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН
8.00 — «Уен». 8.45 — «Аббо- лит эчки». Мультифильм. 5, 6, 7-ги сериялары. 9.15 — Уэ- бек СССР-нин Киргизлериниң инун улустуң хөгжүм херек- с-лэриниң оркестриниң кон- церти. Ташкенттен алыч- ка. 9.45—11.05 — «Буду- лайын эеп келген». Дют сөйлөгүч уран-чечен теле- фильм. 2-ги серия. 14.30 — Мелзээр. 14.50 — «Дарга- нын сакыш салымчыч». Док. фильмдин баштайгы көргүзү. 15.05 — Л. Кассаль- ди маалдары экирала. «Бисин оолдар». Уран-чечен теlevision. 2-ги серия. 16.10 — Орус чутка. 16.45 — «Э- мита». Мешковичиң орадуу. 17.15 — Урууларга болгаш аныктарга музыканың 15-я Бүтү-эпиле негези. 18.00 — «Дем каткымыла». Теле- журнал. 18.30 — Мульти- фильм. 18.45 — Бөгүн деле- гиле. 19.00 — Ону шылар эеп келген. 19.50 — «Будулайын эеп келген». Уран-чечен теле- фильм. 3-кү серия. 21.00 — «Уен». 21.35 — «Будулайын эеп келген». Уран-чечен теле- фильм. 4-кү серия. 22.45 — 23.00 — Бөгүн дегеледе.	8.15 — Эртенги гимнастика. Фильм. «Эз 306» керек. 9.35 — Аланын шолымы. 10.05 — «Ол ады харыг болгаш оң удуз намы. 10.50 — Ору- у улустуң тоолдары. 11.30 — Англ дил. 12.00 — «Дай- ныч адаларын үнелг чүлө- лө». СССР-нин Чесекте Кустериниң Тен музейиниң дугайында док. фильм. 12.20 — 13.25 — Чапсар. 13.25 — 14.25 — «Э»-дан шырак кижи». Уран-чечен television.
МАРТ 29-ТЕ БЫРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН	ИЙГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН
8.00 — «Уен». 8.45 — «Аббо- лит эчки». Мультифильм. 5, 6, 7-ги сериялары. 9.15 — Уэ- бек СССР-нин Киргизлериниң инун улустуң хөгжүм херек- с-лэриниң оркестриниң кон- церти. Ташкенттен алыч- ка. 9.45—11.05 — «Буду- лайын эеп келген». Дют сөйлөгүч уран-чечен теле- фильм. 2-ги серия. 14.30 — Мелзээр. 14.50 — «Дарга- нын сакыш салымчыч». Док. фильмдин баштайгы көргүзү. 15.05 — Л. Кассаль- ди маалдары экирала. «Бисин оолдар». Уран-чечен television. 2-ги серия. 16.10 — Орус чутка. 16.45 — «Э- мита». Мешковичиң орадуу. 17.15 — Урууларга болгаш аныктарга музыканың 15-я Бүтү-эпиле негези. 18.00 — «Дем каткымыла». Теле- журнал. 18.30 — Мульти- фильм. 18.45 — Бөгүн деле- гиле. 19.00 — Ону шылар эеп келген. 19.50 — «Будулайын эеп келген». Уран-чечен теле- фильм. 3-кү серия. 21.00 — «Уен». 21.35 — «Будулайын эеп келген». Уран-чечен теле- фильм. 4-кү серия. 22.45 — 23.00 — Бөгүн дегеледе.	8.15 — Эртенги гимнастика. Фильм. «Эз 306» керек. 9.35 — Аланын шолымы. 10.05 — «Ол ады харыг болгаш оң удуз намы. 10.50 — Ору- у улустуң тоолдары. 11.30 — Англ дил. 12.00 — «Дай- ныч адаларын үнелг чүлө- лө». СССР-нин Чесекте Кустериниң Тен музейиниң дугайында док. фильм. 12.20 — 13.25 — Чапсар. 13.25 — 14.25 — «Э»-дан шырак кижи». Уран-чечен television.

ваар отка хаймыдырар. Отту
оон-даа эвезеткеш, 25-30
мин. хаймыдырар. Белем мезин
сугдан ушуп сооткан, кезек
бүрүзүн ийи кылдыр кезер. Ам-
аап тургаш, дус, перс салган,
ийи таланында скоромнога
хаарар. Белем болу бээр,
эдилдирген ак саржа, лимон
чулуу куткаш, петрушка, ук-
роң немер.
Гарининге хаарган азы ха-
ймыдырар картофель салган,
ногаан чочак-тараа, хаймыдыр-
ган морковтуң немер болу.
1 бүдүн мезге — 1 шопулак
далган, чартык лимон, 2 шопу-
лак үс херек.
«КУЛИНАР РЕЦЕПТИ-
РИ» деп помдан.

КИНО

МАРТ 28-ТЕ
«НАЙРАЛ»: «Телеграмм»
11.20, «Личное дело судьи
Иванов» 9.30, 13.10, 15.00,
16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Егорка» 9.00,
12.20, 15.40, «Дайте нам муж-
чины!» 10.40, 14.00, «Земле»
17.30, 19.20, 21.10 шактарда.
«ВОСТОК»: «В одно пре-
красное детство» 13.30, «Двой-
ной капкан» 15.00, 17.40, 20.20
шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Словотель»
15.40, 17.20, 19.10, «Новые
приключения неслучившихся»
11.00, 14.00 шактарда.
«ЕНИСЕЙ» к/б: «Мама»
16.50, «Развод по-итальянски»
18.00, 20.00 шактарда.

ӨТКҮТ ҮННҮГ

дун хөгжүлэдиңиң дүрүмү
нылгы. Бистер боттарымыз
хоорунарымыз — үндө-
лөкчилер дийр бис. Олар бо
хүнерде база ажиллап турар-
лар. Мен үшкү салгалга ха-
мааржыр-даа болумуза, тыва
театрын үндөлөкчилерин.
В. Көк-оол, Максим база Ка-
ра-кыс Муңуктар, А. Лаптан,
Х. Контар, Н. Өлөс-оол, О.
Намдарга, Е. Кендирби, Б.
Бадма-Саган болгаш өскө-
биле-даа калы ажиллап өскөн
болгаш ажиллап-даа турар
мен. Олар — мезг дагдым-
чыларын. Ийиги салгалга
— Ленинградтың театр инсти-
тууң доозукчулары — баш-
тайгы дээр эртенги профес-
сионал артистер хамааржыр.
Оларын аразында РСФСР-
ниң алдарлыг артист С. Оюу,
Тыва АССР-ниң улустуң ар-
тист А. Тавакыл, Тыва АССР-
ниң алдарлыг артист В. Мо-
галбин, артистер Ч. Мортал-
оол, О. Чалбей, К. Салык-
оол, Д. Намчыл оларнын атта-
ры хөйге билдирер.
Хоочунар-биле калы мезг
салгалынын артистери —
РСФСР-ниң алдарлыг артист
Л. Солуң-оол, Тыва АССР-ниң
алдарлыг артист Ч. Мон-
гуш, К. Сагам, Тываның ком-
сомол шанылынын лауреады
Д. Барымаа, артистер А. Ши-
рин-оол, Л. Монгуш анык-
тарын дагдымчылары хү-
лээтени алымыз.
— Профессионал мергежил-
ди бейлериниң таланы-биле
ажыл театрга канчар тургус-
туңганга база артистер амаа

Рольдун кол маалыры болуру
албан эвес. Эки рольдар — ий-
ги чегиниң болгаш эпизодтар-
даа болуп болуру. Бистич дил-
бизиле чутгаалаарга, эки
бичиттенип рольдар херек.
Ол ышкыш солу болалдарыг,
дандыра бээр, калым-ла-бир
чаа чүлө сокур кириер ре-
жиссурага кым ажиллашса
боор. Артист дээр калдыр-
лаа рольду ботандырыккаар,
шөксөзүр, ботандуу күжүгө
идегаал, адым кийи болуру
ийин. Көрүкчү база артист
мичалдыр көрүсээр, манай ко-
руур деп болар мен.
— Ындыг-дыр, Роза Чалба-
ева, четтирдим. Силерге чаа
рольдары күзүр-дир бис. Ты-
ва театрын сценаризм чаа
оовур-хөвөрлөргө силерниң кү-
лөс-дөргө-биле ужуражыр бис.
Роза Серен-оолдан хөйү
манай болуру. Ол артист мер-
гежилдин арга-дуржугузын,
назы-харынын-даа бышкан үе-
зиңде талантың кижилерин
бирээш. Оңу үчү — өткүт, ою-
ну хөй таланы болгаш чедип-
гир.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

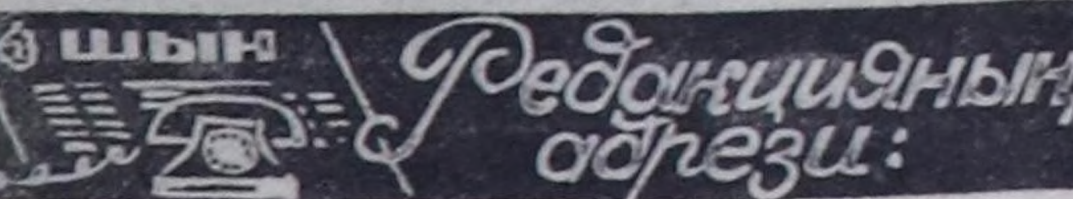
ЧУРУКТА: Тыва АССР-ниң
алдарлыг артист Р. Серен-оол
концерт үзгиле.
А. МЕЛЬНИКОВТУҢ ФОТОУ.

БАЖЫН ЭЭЛЕРИНГЕ СҮМЕЛЕР

белеткээш, ногаан петрушка-
биле каастап боор.
500 г. эмгиге — 1 морковка,
1 петрушка, 1 согуна, 1—2
лавр бүрүзү, амлан киирер
авайы-биле каш шымын перек
херек
ӨКПЕДЕН
КЫЛГАН ГҮЛЯШ
Арыды чутган өкпеня ниг
сугже сукжаш, таваар отка бу-
дун чартык азы ийи шак ха-
ймыдырар; хайны бээрде, дө-
бөччиний кескилээр. Дус, пер-
ек катгаш нидили каан үстү
скоромнога хаарар бетинде,
куржак далган, бийиригын кыл-
дыр хегген согуна бызакпаш,
каш минута дургузунда хаа-
рар. Хаарган өкпеня сакпыч-
ураш, ийи азы бүдүн чартык
стакан мүн куткаш, томат-лю-
р, лавр бүрүзү салган, хо-
луштур былгааш, сакпычын

аксың хагаш, 10—15 мин. бу-
зуруктур хаймыдырар. Белем
болган өкпеня хаймыдырган
азы хаарган картофель-биле
салыр.
500 г. өкпеня — 1 согуна, 1
шопулак томат-пор, өйүн кө-
рүп тургаш, далганын, үстү бе-
леткен аар.
ХААРГАН МЭЭ
Мээн чутгаш, соок сугга
30-40 мин. тургузар. Суг кы-
рынга үнүп келген үстөкчө
картын ууап каапкан, чүлө
мээн дүй ала бээр кылдыр
соок суг куткаш, 1 шопулак
укус, дус, 2-3 лавр бүрүзү,
5-6 шымын перек салган, та-

ваар отка хаймыдырар. Отту
оон-даа эвезеткеш, 25-30
мин. хаймыдырар. Белем мезин
сугдан ушуп сооткан, кезек
бүрүзүн ийи кылдыр кезер. Ам-
аап тургаш, дус, перс салган,
ийи таланында скоромнога
хаарар. Белем болу бээр,
эдилдирген ак саржа, лимон
чулуу куткаш, петрушка, ук-
роң немер.

667000. Кызыл, Шетиники болгаш
2-23-54, харымсалгалы секретариаты 2-23-35, секретариаты 2-23-35,
партияны амыралда болгаш уагетун кийлестериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет
тургузу кийлестериниң 2-37-13, чаага кийлестериниң 2-41-27, информация кийлестериниң 2-23-54; кол-
2-21-47, корректорларын 2-27-41, бухгалтериянын 2-24-45, солу келбей барганда 2-32-75 телефонче долгар.

оралдыкчыларынын 2.35.24,
пропаганда болгаш совет
тургузу кийлестериниң 2-20-60, култура кийлестериниң 2-23-54; кол-
2-21-47, корректорларын 2-27-41, бухгалтериянын 2-24-45, солу келбей барганда 2-32-75 телефонче долгар.

Солун неделяда 6 катап
үнөр
Чатгы № 3260.